

Adelsslægten Stiernholm på Ørndrup og Gammellund

Af O. COLDING

NÅR slægten Stiernholm her skal omtales, kan det begrundes med, at den har fostret general Frederik Chr. Stiernholm, som spillede en stor rolle i krigen 1864, hvor han, skønt taber i slaget om Dybbøl, var en af dem, der kunne gå med rank ryg derfra. Ja, havde han rådet, var der muligt aldrig blevet et Dybbølnederlag, idet hans idé om at trække tropperne tilbage den 16.-17. april ville have haft uvurderlig betydning.

På Stiernholmernes våbenskjold ses i lige række syv stjerner og øverst et par hænder, som griber efter en stjerne, at der så findes en springende hest og en ridderhjelme er vel af mindre betydning. Denne adelsslægt hører til de yngre, idet stamfaderen Herlow Stiernholm først blev adlet den 3. november 1747. Han hed oprindelig Jensen og skal være fra Horsens og desværre tier historien om, hvorfor han blev adlet. Hans levetid vides dog: født 1679, død på Kjeldgaard 1759, begravet i Selde kirkes tårnrum. Her er Salling-Stiernholmernes område: Kjeldgaard, Nordøstsalling, en gård der på det tidspunkt rangerede endda noget over Ørndrup, som dog havde ialt 314 td. hartkorn og hvis jorder omfattede Karby, Nees og dele af Rakkeby.

Man kan vel tænke, at Herlow Stiernholm har udmærket sig i Den store nordiske Krig, men det kan også skyldes stor økonomisk fremgang. Han giftede sig 1710 med enken Marie Overgaard fra Kvistrup. Hun har sandsynligvis været rig, idet hun var enke efter amtsforvalter Vinterberg til både Skivehus og Hald. Allerede da ejede Herlow Stiernholm Kjeldgaard.

Slægten på Kjeldgaard og slægten på Ørndrup og Gammellund er den samme, men det er kun en periode på 40 år, Ørndrup besiddes af slægten. Ikke mindre end tre brødre døde her ugifte og barnløse. Den ældste, til hvem Ørndrup blev købt 1734, var Frederik Overgaard Stiernholm, f. 1710. Han var kun 24 år gl., men det må vel have været med ham som med de to næstfølgende ejere: de var svagelige, nærmest sygelige. Frederik døde da kun 32 år gl. og blev begravet i Karby kirke under gangen til "Den ny kirke". Hans brødre Peter (1717-1766) og Nicolaj (1721-1766) overtager nu gården og levede hele deres liv der. Ingen af dem blev 50 år; Peter nåede dog at fylde 49, men Nicolaj blev kun 45.

Hvordan var nu Ørndrup på den tid, har nok nogen lyst at spørge. Og lidt ved man dog. Nu, f. eks. havde Ørndrup hovedgård i året 1699 41 td. hartkorn, d. v. s. at det allermeste var bøndergods (over 200 td.) I 1734 havde den som nævnt ialt 314 td. hartkorn, og der er således købt til gården i mellemtiden. Sandsynligvis er gården også bygget om, idet det var temmelig nødvendigt. Husene havde været faldefærdige i Valdemar Skrams tid. I tingbogen af 5. 4. 1680 læses: På foranledning af borgmester Brund, rådmand Hans Jørgen Majorier og rådstueskriver Bertel Sørensen, alle Viborg, tages syn over Ørndrups brøstfældighed: "Et vesterhus strålagt, det nordre hus strålagt, før tækket med tagsten. Et hus i øster strålagt, havehuset med 12 bindinger strålagt. Ladegården:

Øksenhuset, laden, et staldhus med port gennem gavlen, en mølle ved gården - alle bygninger stærkt forfaldne".

At Ørndrup trods sin størrelse kan sælges for 8000 rdl., tyder på, at den rige Herlow Stiernholm har anset det for et godt køb til sine sønner, ialt 5. Hans egen gård blev vurderet til 12.000 rdl. og havde ikke så mange td. hartkorn. Selv om det er svært at sammenligne de gamle tal med nutidens, giver det dog et indtryk, når der skrives: Ørndrup bruger til udsæd: 14 td. rug, 26 td. byg og 50 td. havre. Helt tydeligt er det, at de mange heste krævede deres part.

Engene langs strandene og de udstrakte hede- og lyngmarker (Rakkeby hede) var faktisk ikke sat til pris. Høavlen på hovedgården sattes til 50 læs.

Bønderne til Ørndrup har sikkert ikke haft det bedre end lige til. Herom beretter nidviserne om Ørndrup-ejere: "På Ørndrup sidder Hr. Thomas Kaas / plejer at genne hans bønder i bås / han slider dem udi arbejd' og træl / så kedes de ved deres fattige sjæl. 2. Han slider dem udi torne-kæp / så der på dem ej er hele læp, / thi får de skam både ud' og ind' / der holder med ham et år til end'." En lignende vise kendes om datteren: Kirsten Kaas. Imidlertid vides intet om de fire brødre Stiernholm i den henseende. De første åringer havde de fremgang. De kunne således i 1752 købe kirketienden på Karby-Hvidbjerg-Redsted sogne for 2300 rdl. Vi lægger mærke til, at denne tiende vurderes til en stor fjerdedel af hele Ørndrups værdi.

Imidlertid må det igen være gået tilbage for brødrene, thi vi læser, at de syv år efter må pantsætte Ørndrup for 9900 rdl. (1759). Samme år døde deres fader på Kjeldgaard, som dog allerede er overdraget en søn, Rasmus, som var gift og forplantede slægten.

Kun syv år efter faderen døde de to ejere på Ørndrup, men en broder, major Jens Stiernholm (1714-1774), overtog gården. Han var gift, men havde ingen sønner (en døde som lille), derimod tre døtre. (Nicolette Hansine, (f. 1756, d. 1824), blev gift med overkrigskommissær Niels Krag Lange til Bødkersholm og det blev ham, der 1775 overtog Ørndrup, dog kun en kort tid, idet han solgte til Hagen Jørgensen (1776). Hermed er Stiernholm-tiden på Ørndrup forbi.

Stiernholmene på Gammellund

I året 1818 købte kaptajn Stiernholm Gammelgaard på Mors. På det tidspunkt var Lund delt i flere gårde: Peterslund, Katrinelund og Nylund, men Gammellund havde beholdt 12 td. hartkorn af sit forhen mægtige område. Det var denne parcel Søren Stiernholm købte. Den kostede 4000 rdl.

Søren Stiernholm var oldebarn af stamfaderen Herlow Stiernholm. Han var født 1793, og døde 1840, kun 47 år gammel, og han opnåede således ikke at se sin søn som general. Hustruen, Inger Marie Jacobsen, fødte ham adskillige børn, men den mest kendte er Frederik Christian Stiernholm, f. 24. januar 1822 på Gammellund, Øster Assels sogn.

Som 16-årig tog han adgangseksamen til Den kgl. militære Højskole. Herfra afgang med eksamen som sekondløjtnant i artilleriet, og blev allerede 1843 ansat som premierløjtnant. I årene 1846-47 på rejse i Frankrig for at studere skydebomuldsfabrikation. (Udgav pjece: "Om pyroxyl"). Blev adjunkt for prinsen af Hessen-Kassel, og i Treårskrigen vognmester ved venstre flanke. Kaptajn 1848. Stabschef ved artillerikommandoet 1849.

I året 1850 var han med i det famøse omringningstræk, hvor general Schepelern var chef. Her skulle Stiernholm have rådet generalen til videre fremrykning, men uden resultat.

Efter Treårskrigen steg han til endnu fornemmere poster, bl. a. blev han guvernør for prins Frederik (senere kong Frederik 8.).

I 1864-krigen blev han efter de Mezas fald stabschef for overgeneral Gerlach, som ved Dybbøl havde ansvaret. Her var det, han den 13. april foreslog et skjult tilbagetog som ved Danevirke. Krigsministeriet krævede stillingen holdt. Resultatet er kun alt for kendt: Flere tusinde dræbte og sårede og stillingen tabt.

General Stiernholm blev ikke gammel, kun 57 år, noget, som lader til at gælde for slægten, han var dog gift (med Augusta Frederika v. Schoultz) og efterlod sig fem børn, så slægten lever videre.

I omtale benævnes han som en praktisk, dygtig militær, meget modig og med mange kundskaber. Politisk var han konservativ. Han var ved sin død generalstabens chef, og var benådet med kommandørkorset af Dannebrog af 1. grad.

Disse træk af Stiernholmernes historie er fra i tiden 1730-1880. Det var en overgangstid, militært set. De adeliges forpligtelser som landets forsvarere bliver i 1848 afløst af almindelig værnepligt, en mere folkelig affære. Man lægger mærke til, at Stiernholmerne har en militæruddannelse, hvorved de bibeholder adelens tidligere overstilling og dog tjener landet, som om de var folkelige.

Måske var det svært for general F. C. Stiernholm at forene de to kategorier. Folkelig var han jo ikke, men ros fortjener han som den dygtige mand, han var.

(Kilde: historisk Årbog for Thy og Mors 1972, side 248-252).